



# basic education

Department:  
Basic Education  
**REPUBLIC OF SOUTH AFRICA**

## NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHURARU (P3)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2013

MARAGA: 100

TSHIFHINGA: awara  $2\frac{1}{2}$

Bammbiri ili li na masiatari a 7.

**NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI**

1. Bammbiri heli li na KHETHEKANYO THARU:
 

KHETHEKANYO YA A: Maanea	(50)
KHETHEKANYO YA B: Zwibveledzwa zwilapfu zwa vhudavhidzani	(30)
KHETHEKANYO YA C: Zwibveledzwa zwipfufhi zwa vhudavhidzani/ zwa tsumbedzi/zwa mafhungo	(20)
2. Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha khethekanyo INWE na INWE.
3. Nwalani nga luambo lune na khou lingwa ngalwo.
4. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.
5. Ni fanela u pulana (tsumbo: mapa wa muhumbulo/nyolo/tshati ya nyelelo/maipfi a re khii, na zwiinwe), u vhalulula na u sedzulusa mushumo wanu. Pulane yanu i fanela u RANGELA maanea.
6. U pulana hothe hu tea u sumbedzwa nga u ralo. Ni eletshedzwa u thutha pulane yothe nga u tala mutalo u budekanyaho khayoy.
7. Kovhekanyani tshifhinga nga ndila i tevhelaho:
  - KHETHEKANYO YA A: Minetse ya 80
  - KHETHEKANYO YA B: Minetse ya 40
  - KHETHEKANYO YA C: Minetse ya 30
8. Nomborani phindulo dzanu sa zwe thoho dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.
9. Neani phindulo iinwe na iinwe thoho yo i teaho.  
PFESESANI: Musi ni tshi vhala tshivhalo tsha maipfi, maipfi a re kha thoho ye na nanga HA TEI u katelwa kha itsho tshivhalo.
10. Nwalani nga vhudele, nahone zwi no vhalea.

**KHETHEKANYO YA A: MAANEA****MBUDZISO 1**

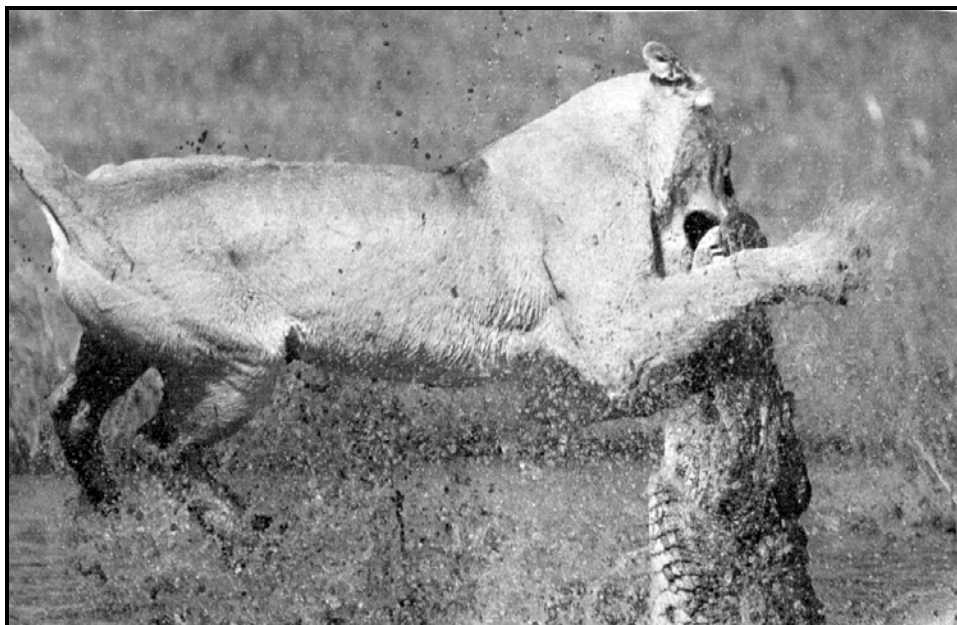
Fhindulani mbudziso NTHIHI kha dza malo dzi tevhelaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu vhe maipfi a u bva kha 400 u swika kha 450.

- 1.1 'Makhulu ro takala navho – miṅwaha ya 100!' [50]
- 1.2 Lufherani lwa u lindela dokotela. [50]
- 1.3 Mufumakadzi tshawe ndi u bika. Kha leneli la demokirasi? (Ni nga ima na, kana na hanedza muhumbulo uyu.) [50]
- 1.4 Zwi lugiswa nga zwiṅereke, zwa tshinywa nga zwiṅereke. [50]
- 1.5 Pfunzo ndi dzilafho, vhana kha vha karuswe. [50]
- 1.6 Nwalani maanea ane a fhela nga u ri: '... **ndo tou nṅhu, nde fuke.**' [50]
- 1.7 Zwifanyiso zwi tevhelaho zwi nga dzikusa vhupfiwa haṅu kana zwa tokonya kuhumbulele kwaṅu. Zwi ṅaleleni nga vhuronwane.

Nangani tshifanyiso TSHITHIHI ni niwale nga hatsho ni tshi bvisela vhupfiwa haṅu khagala. Nwalani nomboro ya mbudziso (1.7.1 kana 1.7.2) u ya nga he na nanga, ni nee maanea aṅu ṅhoho yo teaho.

**PFESANI:** Hu tea u vha na vhuṅumani vhu re khagala vhukati ha maanea aṅu na tshifanyiso tshe na nanga.

1.7.1



[Zwi bva kha magazini ya getaway]

[50]

1.7.2



[Zwi bva kha magazini ya getaway]

[50]

**THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A:**

**50**

**KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI****MBUDZISO 2**

- Fhindulani mbudziso NTHIHI kha nna dzi tevhelaho.
- Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu vhe maipfi a u bva kha 180 u swika kha 200.
- Ni dzhiele nzhele zwi tevhelaho:
  - Vha tangedzaho mafhungo, redzhistara, thouni na tshitaila.
  - Munanguludzo wa maipfi na zwivhumbeo zwa luambo.
  - Tshivhumbeo.
- Nwalani NOMBORO na THOHO ya tshibveledzwa tshe na nanga, sa:  
2.1 Vhurifhi.

**2.1 VHURIFHI HA TSHIOFISI**

Tshikoloni tsha haṅu ho farwa mitambo yo fhambanaho yo lambudzwa nga ramabindu wa vhuponi honoho. Vhadzulapo vho do wana dzimpho dzo fhambanaho lwe vhathu vha takala vhukuma.

Inwi sa muivaleli wa khorwana ye ya dzudzanya uho vhumambo, ivalelani minidzhere wa ilo bindu ni tshi mu fhululedza na u mu livhuwa kha u lambudza hawe uho vhumambo. [30]

**2.2 MUFHINDULANO**

Ho ri linwe duvha tshikoloni nga bureki ha do vuwa khani i sa takuwi vhukati haṅu na khonani yaṅu Tshikonelo lwe vhaiwe vhagudi vha vho sokou ima vho akhamala vha tshi vhona zwi iteaho. Tshikonelo o vha a tshi ri khuvha u ya zwikoloni zwa Mugivhela a hu na zwine zwa gudwa, fhedzi inwi na tou pfu!

Zwino ivalelani mufhindulano we wa vha hone vhukati haṅu na Tshikonelo. [30]

**2.3 ATHIKILI YA GURANŊA**

Khuvha maduvha a Khushumusi o swika.

Zwino inwi ivalelani gurannda ye na i ta athikili ni tshi tsivhudza vhareili na vhaendanganayo uri vha shumise magondo/bada nga ndila yo tsireledzeaho. [30]

## 2.4 MUVHIGO

Inwi ni muhulwane wa vhagudi tshikoloni tshine na dzhena khatsho. Lı̄nwe dı̄vha nga matsheloni ni tshi swika tshikoloni no wana khomphyutha dzo tswiwa. Thohoyatshikolo vho ni humbela uri ni ite thodı̄sı̄so nga ha tshiwo itsho.

Nwalani muvhigo wa thodı̄sı̄so ye na ita nga ha tshiwo itsho une na do u nekedza thohoyatshikolo.

[30]

**THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 30**

**KHETHEKANYO YA C: ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI/  
ZWA TSEMBEDZI/ZWA MAFHUNGO****MBUDZISO 3**

- Fhindulani mbudziso NTHIHI kha tharu dze na vhudziswa.
- Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu vhe maipfi a u bva kha 100 u ya kha 120.
- Ni dzhieḽe nzhele zwi tevheḽaho:
  - Vha ṅangedzaho mafhungo, redzhiṅara, thouni na tshitaila.
  - Munanguludzo wa maipfi na zwivhumbeo zwa luambo.
  - Tshivhumbeo.
- Nwalani NOMBORO na ṬHOHO ya tshibveledzwa tshe na nanga, sa:
  - 3.1 Phosiṅara

**3.1 GARATA YA THAMBO**

Mudini wa haṅu hu khou ya u vha na mushumo wa u tibula matombo. Hu khou lavhelelwa u vha na vhueni vhunzhi nga ḽvha heḽo.

Inwi nwalani garata ya thambo ni tshi ramba vhatu vhane vha tea u vha hone vhutamboni uho. [20]

**3.2 GARATA YA POSWO**

Tshikoloni tsha haṅu hu na mugudi o wanaho pfufho ya u ya u guda seli ha malwanzhe nge a fhira vhagudi vhoṅhe kha Saintsii na Mbalo.

Nwalani garata ya poswo ni tshi mu fhululedza kha gundo ilo le a li wana. [20]

**3.3 MASIA**

Muvhunduni wa haṅu hu khou ya u vha na mutangano muhulu wa u vula bindu la garatshi. Ni na khonani ane a khou takalela u vha murado wa bindu ilo a sa divhi fhethu afho.

Zwino inwi nwalani masia oṅhe a hune a do kanda u bva hune a do tsa hone u swika holoni hune mutangano wa khou do farelwa hone. [20]

**ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 20**  
**MARAGAGUTE: 100**